

Скалацька О. В.

доктор філос. н., завідувач кафедри нових медіа
та медіадизайну, ОНУ імені І. І. Мечникова,

ВИСВІТЛЕННЯ ТЕМИ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНСЬКИХ МЕДІА

Питання прав людини завжди були об'єктом дослідження філософії. Формування теоретичних доробок реалізації прав індивіда відбувається на підґрунті урахування особливостей природи людини та царини правових джерел. В добу постмодерну права суб'єкта розгля-

даються окремо від інтересів соціуму, «проголошуючи права людини найвищою цінністю» [1, с. 253–254]. Саме інтегрування викликів сучасного суспільства та зміни у можливостях реалізації власних прав створюють новий простір для філософського аналізу.

В демократичному суспільстві створені умови для реалізації прав людини. В Конституції України законодавчо закріплена низка прав людини (статті 27–64) на: життя; повагу до гідності; свободу та особисту недоторканність; свободу думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань; свободу світогляду і віросповідання та інші права. Законодавче закріплення цих прав ще не гарантує їх реалізацію, особливо це ускладнюється у трансформаційних процесах, коли змінюються політична та соціальна системи суспільства. Соціально-політичні події 2013–2014 рр. в Україні не тільки змінили життя соціуму та окремого індивіда, а й підкреслили існуючу прірву між закріпленими правами та можливістю їх реалізації. Озброєне протистояння вимусило громадян переїжджати до інших областей країни, що актуалізувало питання прав людини, їх гарантій, та реалізації.

Формат інформування населення країни про події на Сході впливає на суспільні відносини та виникнення конфліктних ситуацій. Необхідно зазначити, що однією з форм розповіді про життя внутрішньо переміщених осіб є вистави аматорського театру, створені на реальних подіях. Наприклад, у виставі «Коли ластівки повертаються додому» в монологах головних героїнь піднімаються питання:

- культурно-релігійного різноманіття нашої країни та адаптації до нових умов;
- екзистенції (страх бойових дій; мрії про повернення додому);
- реалізації прав і свобод громадян (труднощі у захисті власних речей та майна, неможливість його продати; труднощі в отриманні медичної допомоги).

У такому форматі вистава є культурною формою, інформаційним джерелом відображення соціальних проблем сучасного українського суспільства.

Але існує й протилежний бік, коли ЗМІ у своїх матеріалах використовують «мову ворожнечі» (некоректні висловлювання до соціальних груп або спільнот). У даному випадку інформація спалюється, виникають дискримінація, конфліктні стосунки у суспільстві. Міжнародні організації розробили низку рекомендацій для працівників ЗМІ для запобігання, уникнення конфліктних ситуацій, по-

ширення негативних стереотипів [2]. Усі рекомендації ґрунтуються на повазі та дотриманні прав і свобод людей, їх рівності як громадян країни.

По-перше, ЗМІ повинні дотримуватись міжнародних стандартів та толерантності, вживати категорії «внутрішньо переміщені особи» або тотожні та коротші варіанти «внутрішні переселенці» або «вимушені переселенці». Синонімічність цих понять з поняттям «біженці» є помилковою, оскільки останнє є вимушеною міграцією за межі країни. Матеріали ЗМІ, у яких внутрішніх переселенців називають біженцями, не відповідають положенням Конвенції ООН 1951 р. про статус біженців (Україна приєдналась у 2002 р.), в якій закріплені зобов'язання держави щодо допомоги біженцям.

По-друге, висвітлюючи теми прав внутрішньо переміщених осіб, медіа повинні уникати протиставлення або відокремлення між внутрішніми переселенцями та громадянами країни, що є некоректним та нетолерантним. Необхідно враховувати, що внутрішні переселенці різні за етнічними, релігійними, соціальними та професійними ознаками. Саме тому уявлення їх як гомогеної спільноти є спрощенням реально існуючого різноманіття людських інтересів.

По-третє, що внутрішні переселенці є громадянами країни та мають усі права, що закріплені в Конституції України. Обмеження цих прав є правопорушенням.

По-четверте, ЗМІ у своїх матеріалах повинні уникати створення та поширення негативних стереотипів про внутрішніх переселенців. Неприпустимим є кваліфікування всіх, хто не виїхав з окупованих територій, як «зрадників» або «сепаратистів».

На жаль, в деяких українських медіа досі наявні негативні публікації, які формують образ переселенців як агресивних людей, порушників закону або людей, які не бажають працювати та витрачають державні гроші. Також зустрічаються такі заголовки: «Львів'яни протестують проти псевдобіженців», «Що розповідають волонтери про псевдобіженців Донбасу», «Як псевдобіженці, які приїжджають на Західну Україну, зневажають тих, хто їм допоміг», «Беженцы-паразиты требуют спонсинги и не хотят работать» та інші.

Медіа у висвітленні питань внутрішніх переселенців піднімають інші екзистенційні та правові питання: втрата майна та соціальних зв'язків, знищення та відновлення документів, пошук нового житла, працевлаштування, формування нових соціальних зв'язків, потреба в психологічній допомозі.

Соціальні події, адаптація внутрішньо переміщених осіб до нових умов, інформаційні матеріали, які висвітлюють ці події, стають новим підґрунтям для створення соціально-філософських та правових теоретичних положень.

Література

1. Бандура О. О. Філософія права доби постмодерну: людина та її права // Пробл. філософії права. — 2005. — Т. 3. — С. 250–255.
2. Мова ворожнечі та ЗМІ: міжнародні стандарти та підходи / Проект «Без кордонів», ГО «Центр «Соціальна Дія». — Київ, 2015. — 64 с.